

**Міністерство культури України
Нікопольська міська рада
КЗ «Нікопольський краєзнавчий музей»
Наукова частина**

Жуковський М. П.

**Перелік
основних пам'ятних дат
з історії Нікопольського
краєзнавчого музею
в 1919-2019 рр.**

*до 100-річчя
його відкриття
18 травня 1919 р.*

м. Нікополь
травень, 2019 р.

УДК 069:908(477.63)"1919/2019"

Ж86

Жуковський М.П. Перелік основних пам'ятних дат з історії Нікопольського краєзнавчого музею в 1919-2019 рр.: до 100-річчя його відкриття 18 травня 1919 р. / М. П. Жуковський. – Нікополь: НЧ КЗ "НКМ", 2019. – 12 с.

Ухвалено рішенням науково-методичної ради
КЗ «Нікопольський краєзнавчий музей»
04 травня 2019 р.

На обкладинці – заставка на обкладинці путівника «Нікопольський краєзнавчий музей», авт.художник Ю.Є. Гришин (Дн-вськ. «Промінь», 1968) з авторським доповненням Жуковського М.П. щодо часової локації НКМ в світі.

На зворотній стороні обкладинки –

Вгорі: фото будівлі купця С. Гусєва на перехресті вулиць Катеринославська та Купецька поч. ХХ ст.

Внизу: фото будівлі Нікопольського краєзнавчого музею на капітальному ремонті і реконструкції (на сьогодні це перехрестя вулиць Микитинська та Музейна) поч. ХХІ ст.

Відповідальний за випуск Жуковський М. П.

Видано за кошти автора.

Літературний редактор: Серікова Л. М.

Комп'ютерний набір:

Краснова Г. М., Орлова О. М.

Дизайн: Орлова О. М.

© Жуковський М. П., 2019 р.
© Орлова О. М. дизайн, 2019 р.

Тир. 100

Перелік основних пам'ятних дат з історії Нікопольського краєзнавчого музею у 1919-2019 рр.

1919 р., 29 березня. Відділ народної освіти Нікопольського виконкому ухвалив рішення про відкриття музею на основі конфіскованої художньої колекції поміщиків Нечаєвих. Першим завідувачем музею призначено Педенка Д. К.

1919 р., 18 травня. У Нікополі відкрито народний музей витончених мистецтв у частині приміщень на 2-му поверсі націоналізованої будівлі купця Гусєва по вул. К. Лібкнехта, 25.

1924 р. Заклад отримав назву «Нікопольський народний музей мистецтв». Завідувачем музею призначено Волошина Я. П.

1925 р. Початок археологічних розвідок музею на Знаменських кучугурах. Створено секцію історії Запорожжя.

1926 р. Парафія Нікопольської Свято-Покровської церкви Української автокефальної церкви передала до музею унікальний комплекс культового начиння з Січової церкви.

1929 р. Народний музей мистецтв реорганізовано в Нікопольський краєзнавчий музей імені Ломоносова М.В. Директором музею призначено Шапошнікова Г. С.

1929 р., жовтень. Організацію та проведення археологічних досліджень музею очолив археолог Т. М. Кіранов, який до 1935 р. досліджував Нікопольське курганне поле та пам'ятки археології Нікопольського краю.

1930 р. Повна передача будівель за адресою вул. К. Лібкнехта, 25 в розпорядження музею.

1930-ті рр. Створено експозицію Нікопольського краєзнавчого музею. Його фонди нараховували в 1940 р. до 5000 експонатів.

1941 р., 16 серпня. Евакуація частини експонатів у м. Моздок, де вони безслідно зникли.

1941 р., осінь. Музей відновив роботу для відвідувачів та отримав ім'я І. Сірка. Директором музею призначено Цегера М. К.

1943 р., жовтень. Музей зачинено у зв'язку з розташуванням у його приміщенні німецького шпиталю.

1944 р., лютий. Відновлення діяльності музею та проведення підрахунку втрат експонатів тощо.

1945 р. Музей відкрито для відвідувачів. Директором музею призначено Голуба М.К. Фонди музею на той час нараховували близько 1450 експонатів.

1950 р. Директором музею призначено Жигайла М. В.

1952 р., 11 жовтня. Музей відвідує О. Довженко, який у своєму щоденнику назвав його «краєзнавчо-нехочузнавчим» через низький рівень експозиції про історію запорозького козацтва.

1950-ті - 1960-ті рр. Створення в НКМ експозиції відділу природи та відділу дорадянського періоду.

1961-1962 рр. Виконувачем обов'язків директора музею була Сушкова Л. А.

1962 р. Директором музею призначено Яснєцова Г. Г.

1967 р. Завершено чергову реекспозицію відділу радянського часу.

1968 р. Видано путівник по експозиції НКМ.

1974 р. Директором музею призначено Ганжу П. К.

1975 р. Розпочалася переінвентаризація фондів музею, які нараховували понад 22000 експонатів.

1975-1978 рр. Музей взяв участь у паспортизації пам'яток археології, історії та культури м. Нікополя та Нікопольського району.

1976 р. Підготовлено матеріали для авторів нарису російськомовного видання «Історія міст та сіл УРСР. Дніпропетровська область» з історії Нікополя.

1977 р., 1 січня. Згідно з розпорядженням керівництва Нікопольської міської ради депутатів трудящих музей зачинено у зв'язку з аварійним станом будівлі.

1978 р. Працівники музею взяли участь в археологічних дослідженнях біля с. Менжинського Нікопольського району у складі експедиції Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького.

1979-1984 рр. Працівники НКМ взяли участь у археологічних дослідженнях Інституту археології АН УРСР під керівництвом Б. М. Мозолевського та Мурзіна В. Ю. на території Нікопольського краю.

1979 р. Відзначення громадськістю м.Нікополя 60-річчя музею.

1980 р. Дніпропетровська філія інституту «Укржитлоремпроект» виготовила технічну документацію з ремонту музею, але будівельні роботи не розпочалися.

1980 р. На будівлі музею встановлено меморіальну дошку на честь відкриття музею в 1919 році.

1981 р. Будівля музею отримала статус пам'ятки історії й культури УРСР місцевого значення.

1982 р. В.о. директора музею призначено П'ятигорець С. О. (з 1983 р. - директор музею).

1983 р. Дніпропетровська філія інституту «Укржитлоремпроект» розробила новий «Комплексный капитальный ремонт краеведческого музея в г.Никополе».

1985 р. Кількість експонатів музейних фондів перевищила 30 тис. одиниць.

1986 р. Перевезення музейних фондів до приміщення колишньої військової казарми по вул. Газети Правди, 46-А. Початок капітального ремонту й реконструкції музею по вул. Микитинській, 25.

1987 р. Директором музею призначено Шведкова К. І. – заслуженого працівника культури РРФСР.

1988-1989 рр. Створення постійно діючої експозиції музею у виставковому варіанті та організація тимчасових виставок.

1990 р. Музей отримав III категорію оплати праці.

1993-1994 рр. Проведено реекспозицію відділу дореволюційного періоду та створено постійно діючу виставку «Україна – шлях до незалежності у ХХ столітті».

- 1994 р.** На загальноміському рівні урочисто відзначено 75-річчя заснування НКМ.
- 1994-1997 рр.** Проведено реставрацію меблів, стародруків та карт з фондів музею й наукової бібліотеки.
- 1995 р.** Міська влада припиняє фінансування реконструкції будівлі музею по вул. Микитинській, 25
- 1997 р.** Розроблено вперше Статут музею, згідно з яким музей отримав назву «Нікопольський державний краєзнавчий музей».
- 1997 р.** На основі історичних досліджень заступника директора НКМ з наукової роботи М. П. Жуковського виконавчий комітет Нікопольської міської ради ухвалив рішення № 539 «Про літочислення м. Нікополя та підготовку документів про надання йому статусу історичного міста».
- 1997-2000 рр.** Участь наукових співробітників НДКМ у роботі міського журі по створенню символіки територіальної громади м. Нікополя.
- 1998 р.** Відбулася організована музеєм науково-практична конференція «Початок Хмельниччини», присвячена 350-річчю початку визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького.
- 1998 р.** За підтримки генерального директора і голови правління ПАТ «Нікопольський завод феросплавів», доктора технічних наук Ковалю А. В. видано нарис Вариводи Л. П. і Жуковського М. П. «Богдан Хмельницький і наш край».
- 1998 р.** За участі Нікопольського краєзнавчого музею створено повнометражний документальний фільм «Початок Хмельниччини», присвячений 350-річчю початку визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького.
- 1998-2001 рр.** Участь наукових співробітників музею в польових дослідженнях Орджонікідзевської експедиції Інституту археології НАН України.
- 1999 р.** Громадськість м. Нікополя відзначила 80-річчя НДКМ.
- 1999 р.** Директором музею призначено Кушнірука О. О.
- 2000 р., липень-серпень.** Участь НДКМ в археологічних дослідженнях експедиції Дніпропетровського національного університету могили

кошового отамана І. Д. Сірка; збереження та перепоховання його всіх возз'єднаних останків.

2000 р. Голова Дніпропетровської обласної державної адміністрації ухвалив розпорядження від 01 листопада 2000 р. №317 «Про невідкладні заходи щодо розвитку музеїв в області», відповідно до якого було заплановано завершити капітальний ремонт Нікопольського краєзнавчого музею в 2001-2003 рр.

2000-2012 рр. Діяльність Нікопольської групи археологічної розвідки НДКМ (з 2003 р. - Нікопольської археологічної експедиції) по дослідженню місць розташування Запорозьких Січей та перших православних храмів м. Нікополя, під час якої виявлені залишки земляних укріплень Микитинської Запорозької Січі (1639-1652 рр.), фундаментів Нікопольської Свято-Покровської церкви (1745-1934рр.), прп. Іоана Дамаскіна (1858-1943 рр.), каплиці Св. Варвари Великомучениці (1870-ті-1960-ті рр.) у м. Нікополі, Томаківської Запорозької Січі (сер. XVI-1593 р.) на о. Томаківка Нікопольського району та проведенню польових досліджень біля пам'ятки історії і культури національного значення «Могила І.Д. Сірка» в р-ні с.Капулівка Нікопольського району для складання комплексних охоронних зон пам'ятки.

2001-2009 рр. Діяльність Капулівської групи археологічної розвідки НДКМ по дослідженню курганів і давніх поселень. Припинена внаслідок того, що керівник групи не подав науковий звіт про розкопки кургану в 2009 р. в с. Капулівка Нікопольського району до Інституту археології НАН України.

2003 р. Участь головного зберігача фондів НКМ Анцишкіна І.В. в підготовці та виданні колективної наукової монографії «Епістолярна спадщина родини Нечаєвих»

2003-2007 рр. Участь наукових співробітників НДКМ в польових дослідженнях Орджонікідзевської експедиції Інституту археології НАН України.

2004 р. Урочисте відзначення громадськістю м. Нікополя 85-річчя заснування НДКМ.

2004 р. Нікопольська міська рада ухвалила рішення від 25 червня 2004 р. №53-1-15/XXIV «Про відновлення будівництва і реконструкції комплексу «Нікопольський краєзнавчий музей» по вул. Микитинська, 25».

2005 р. У музеї вперше після реставрації представлено для кругового огляду національну реліквію українського народу та його держави - двобічну ікону-ставроту Війська Запорізького Низового 1747 р.

2005 р. Участь НДКМ в Першому Всеукраїнському музейному фестивалі «Музеї у третьому тисячолітті» у м.Дніпрі.

2006 р. Наукова частина НДКМ виграла грант Уряду Сполучених Штатів Америки на дослідження пам'яток козацької доби м. Нікополя й реалізацію проекту «Створення і розвиток історико-археологічного комплексу «Микитинська Запорозька Січ»», присвяченого 360-річчю початку національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького.

2008 р. НКМ організував і провів Всеукраїнську наукову конференцію «Микитинська Запорозька Січ і початок національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького».

2008 р. Участь НКМ в Другому Всеукраїнському музейному фестивалі «Музеї у сучасному політичному просторі» в м. Дніпро.

2008-2009 рр. Наукові співробітники НКМ Анцишкін І. В. та Жуковський М. П. спільно з кореспондентом газети «Репортер» Фатєєвим Е. М. реалізували єдиний в українській журналістиці проект «50 видатних нікопольців», присвячений 370-річчю заснування м. Нікополя від Микитинської Запорозької Січі.

2009 р. Урочисте відзначення громадськістю м. Нікополя 90-річчя НДКМ.

2009 р. Нікопольський державний краєзнавчий музей перейменовано в комунальний заклад «Нікопольський краєзнавчий музей» Нікопольської міської ради.

2009-2010 р. Участь НКМ у створенні «Стіни пам'яті» Меморіалу «Вічна Слава» м. Нікополя. Початок реалізації проекту наукової частини НКМ «Нікопольський «Меморіал».

2010 р. Участь НКМ у Всеукраїнській виставці «Шедеври сакрального мистецтва України XVI – XVIII ст.» в «Мистецькому Арсеналі» м. Київ.

2010-2013 рр. За підтримки депутата Дніпропетровської обласної ради, генерального директора ТОВ ВНО «Трубосталь», заслуженого працівника промисловості України, кандидата технічних наук Фельдмана О. І. здійснено чотири видання нарисів Жуковського М. П.

«Слава за життя – безсмертя після нього» про кошового отамана Війська Запорозького Низового І. Д. Сірка.

2011 р. Участь НКМ у третьому Всеукраїнському музейному фестивалі «Музеї України у всесвітньому культурному просторі» у м. Дніпро.

2011 р. НКМ організував і провів Перший Нікопольський регіональний музейний фестиваль.

2011 р. Створено розділ V постійно діючої експозиції відділу новітньої та сучасної історії краю «Наш край у роки незалежності України 1991-2011рр.».

2011 р. За підтримки депутата Дніпропетровської обласної ради Генерального директора ТОВ ВНО «Трубосталь», заслуженого працівника промисловості України, кандидата технічних наук Фельдмана О.І. було вивезено із знищеної польової бази Орджонікідзевської експедиції Інституту археології НАН України на р. Базавлук до Нікопольського краєзнавчого музею 16 археологічних пам'яток – кам'яних стел III-I тис. до Р.Хр.

2012 р. НКМ організував і провів Другий Нікопольський регіональний музейний фестиваль.

2013 р. НКМ організував і провів Третій музейний фестиваль «Україна - козацька держава», присвячений 365-річчю початку національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького.

2013 р. За підтримки депутатів Нікопольської міської ради Колесника В. Г. та Метера М. А. виданий стислий історико- статистичний нарис Жуковського М. П. «Нікополь».

2013 р. На підставі досліджень Нікопольської археологічної експедиції НКМ Нікопольська міська рада виграла грант Кабінету Міністрів України на проведення досліджень фундаментів Нікопольської Свято-Покровської церкви для їхньої музеєфікації. Інститут археології НАН України відмовив дирекції музею на отримання «Відкритого листа» - дозволу на проведення археологічних розкопок - і урядовий грант не було реалізовано.

2013-2014 рр. Будівля музею по вул. Микитинській, 25 отримала статус пам'ятки архітектури та містобудування України місцевого значення.

2014-2019 рр. За результатами науково-пошукової роботи Жуковського М.П., директора безпеки ТОВ ВНЦ «Трубосталь» Мільченка О.П., юриста ТОВ «ВНЦ «Трубосталь» Мільченка Р.О. виявлено і увічнено на пам'ятнику воїнам-трубникам, полеглих у боротьбі з нацистськими окупантами, 31 нове ім'я загиблих у боях на фронті.

2014 р. За підтримки Нікопольської міської ради видано збірку нарисів Анцишкіна І. В. та Жуковського М. П. «Нікополь в полум'ї війни».

2014 р. За ініціативи Товариства польської культури ім. М. Конопницької та наукової частини НКМ, за підтримки народного депутата України Шипка А.Ф. і допомоги депутата Дніпропетровської обласної ради, Генерального директора ТОВ «ВНЦ «Трубосталь», заслуженого працівника промисловості України, кандидата технічних наук Фельдмана А. І. відкрито пам'ятний знак, присвячений 375-річчю заснування м. Нікополя із зображенням фрагменту карти Г. Л. де Боплана «Запорожжя» (автор Повстюк В.Л.), який немає аналогів в Україні.

2015 р. НКМ організував і провів Четвертий Нікопольський регіональний музейний фестиваль «Україна - козацька держава».

2015 р. За ініціативи наукової частини НКМ Нікопольська міська рада ухвалила рішення про щорічне урочисте відзначення 29 квітня – Дня обрання Б. Хмельницького гетьманом України в 1648 р. та початку Української Козацько-Гетьманської держави (1648-1775 рр.)

2015 р. НКМ взяв участь у Четвертому Всеукраїнському музейному фестивалі “Музей і діти: дитячі програми, центри, музеї” в м. Дніпро.

2015 р. На тимчасовому приміщенні НКМ відкрито меморіальну дошку на честь 160-річчя народження академіка АН УРСР Д. І. Яворницького, який відвідував Нікопольський музей мистецтв у 1920-ті рр.

2016 р. Родина Атанасова С. В. за підтримки почесного громадянина м. Нікополя Атанасова В. Р. передала музею унікальну колекцію опудал «Дикі тварини Азії та Європи».

2016 р. НКМ організував і провів П'ятий Нікопольський регіональний музейний фестиваль «Україна - козацька держава».

2016 р. На тимчасовій будівлі НКМ урочисто відкрито меморіальну дошку, присвячену видатному археологу і поету Б. М. Мозолевському.

2016 р. За участі Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПІК, кафедри англійської філології факультету іноземних мов Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» та за підтримки депутата Дніпропетровської обласної ради Генерального директора ТОВ ВНЦ «Трубосталь», заслуженого працівника промисловості України, почесного громадянина м. Нікополя, кандидата технічних наук Фельдмана А. І. опубліковано науковий українсько-англомовний нарис М. П. Жуковського «Слава за життя – безсмертя після нього: стислий перелік походів і боїв І. Д. Сірка».

2016-2018 рр. Наукова частина НКМ підготувала персоналістичні матеріали для офіційного видання Нікопольської міської ради «Почесні громадяни м. Нікополя».

2017 р. НКМ організував і провів Шостий Нікопольський регіональний музейний фестиваль «Україна - козацька держава».

2018 р. НКМ організував і провів Сьомий Нікопольський регіональний музейний фестиваль «Україна - козацька держава», присвячений 370-річчю початку національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст. під проводом Б. Хмельницького з відкриттям дошки «Нульового кілометру козацьких шляхів».

2018 р. Правозахисна група «Січ» за участі заступника директора музею з наукової роботи Жуковського М. П. створила документальний фільм «Мандрівка в край затоплених Січей» про історичні місця Запорозьких Січей XVI-XVIII ст. на території Нікопольського краю та їхній стан.

2018 р. НКМ взяв участь у Всеукраїнській музейній виставці «Історія державного герба України» у м. Запоріжжі.

2018 р. НКМ взяв участь у п'ятому Всеукраїнському музейному фестивалі «Музей та виклики часу» у м. Дніпро.

2019 р. Фонди НКМ нараховують понад 44000 експонатів основного й науково-допоміжного фонду, із них 62 внесено до Державного реєстру національного культурного надбання України. Наукова бібліотека музею має фонд понад 10000 книг та брошур.

Додаток 1

18 квітня 2019 р. директор Нікопольського краєзнавчого музею наказом № 77-1 затвердив "Положення про заохочувальну відзнаку "Нікопольського

краєзнавчого музею", створеної до 100-річчя НКМ, медаль "Яків та Іван Шияни. За заслуги".

Відповідно до вищеназваного Положення та рішення нагороджувальної колегії НКМ наказом по Нікопольському краєзнавчому музею від 11 травня 2019 р. № 92 медаллю "Яків та Іван Шияни. За заслуги". нагороджені:

1. Фельдман Олександр Ісаакович - генеральний директор ТОВ "ВНО Трубосталь", заслужений працівник промисловості України, почесний громадянин міста Нікополя, кандидат технічних наук.

2. Фісак Андрій Петрович - міський голова міста Нікополя.

3. Атанасов Василь Родіонович - почесний громадянин міста Нікополя.

4. Колесник Вадим Геннадійович - депутат Нікопольської міської ради, підприємець.

5. Фудим Григорій Львович - підприємець.

6. Продан Марко Дмитрович - почесний громадянин міста Нікополя, засновник і керівник іконописної школи при Нікопольському Спасо-Преображенському Соборі.

7. Живогляд Василь Іванович - член Нікопольської спілки художників України.

8. Варивода Любов Павлівна - ветеран праці Нікопольського краєзнавчого музею в 1976-2016 рр.

9. Новикова Олена Валентинівна - майстриня декоративно-прикладного мистецтва (посмертно).

10. Смидович Антон Антонович - художник (посмертно).

Про автора-укладача

Мирослав Петрович Жуковський народився 1958 р. У червні 1975 р. закінчив СШ №1 м. Нікополя. З 1 жовтня 1975 р. почав працювати в Нікопольському краєзнавчому музеї ім. М. В. Ломоносова, обіймав посаду доглядача залів відділу дореволюційного періоду, в експозиції якого, зокрема, знаходилась ікона-ставротека. З 1 березня 1978 р. – науковий співробітник музею. У 1977р. вступив на історичний факультет Харківського державного університету ім. М. Горького, який закінчив у 1983 році. У 1985-1993 рр. – викладач суспільних дисциплін у Нікопольському медичному училищі. З 1 травня 1993 р. - заступник директора Нікопольського краєзнавчого музею з наукової роботи. У жовтні 2002 р. призначений заступником директора Нікопольського регіонального відділення науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України на громадських засадах. У 2002 р. вступив до магістратури історичного факультету Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, яку закінчив у 2003 р.

Член Національної спілки краєзнавців України з 1995 р., Національної спілки журналістів України – з 2011 р.

У 2000-2012 рр. – начальник групи археологічної розвідки (з 2003 р. - Нікопольської археологічної експедиції) Нікопольського краєзнавчого музею по дослідженню на території Нікопольського краю місць розташування Запорозьких Січей XVI-XVIII ст. (Томаківської, Базавлуцької, Микитинської, Чортомлицької, Нової) та перших православних храмів м. Нікополя, у т.ч. Свято-Покровської церкви.

Автор 120 наукових публікацій.